

»Uusi testamentti nykysuomeksi»

Piirteitä käännöstavasta

»Uutta testamenttia nykysuomeksi» käännettäessä ihanteena on hämöttänyt alkutekstin ja käännöksen välinen »dynaaminen vastaavuus». Olemme toisin sanoen halunneet saada aikaan tekstin, jonka tavallinen lukija ymmärtäisi mahdollisimman samoin kuin alkuperäinen keskivertolukija tai -kuulija on ymmärtänyt alkutekstin. Polttopisteessä on siis ollut lukija, ei tekstin sanamuoto. Tämän periaatteen johdosta ns. sananmukaisesta kääntämisestä on kokonaan luovuttu.

Käännöksen luonteseen vaikuttaa ratkaisevasti, kenelle ja millaiseen käyttöön se on aiottu. »Uusi testamentti nykysuomeksi» on laadittu ns. tavallisen ihmisen tarpeita silmällä pitäen. Ensisijainen tavoite on ollut informaation antaminen. Toivomme, että käännös voisi välittää luotettavan ja ymmärrettävän kuvan Uuden testamentin sisällöstä lukijalle, joka ei ole erityisen perehtynyt tavanomaiseen uskonnolliseen ja kirkolliseen kielenkäyttöön. Siksi olemme pyrkineet yksinkertaisuuteen.

Tiettyjä yhdenmukaistuksia ei ole voinut välttää. Eri kirjoittajien tyylierot esim. eivät tule selvästi esille; niinpä yksityisen kirjoittajan omaleimaisuus ei aina suinkaan pääse oikeuksiinsa. Uudessa käännöksessä esim. Markuksen evankeliumin ja Efesolaiskirjeen tyyli eroavat toisistaan melko vähän. Alkutekstissä ero on suuri. Markus kirjoittaa yksinkertaista, jopa rahvaanomasta kieltä; Efesolaiskirjeen laatijan ilmaisu taas on paikoin hyvinkin rönsyilevää ja raskasta. Käännöksessä Markuksesta on tullut sujuvampi tyyliniekka kuin hän oli ja Efesolaiskirjeen lauserakenne on suunnattomasti yksinkertaistunut.

Silti olemme mahdollisuuksien rajoissa yrittäneet tuoda käännöksessä esiin jotakin myös alkutekstin tyylistä. Runomuo-

toiset jaksot, kuten Marian kiitosvirsi, on luonnollisesti yritetty muovata hiukan juhlavammiksi kuin proosatekstit, ja sama koskee lainauksia Vanhasta testamentista, jolla Uuden testamentin kirjoittamisaikaan jo oli pyhän kirjan asema.

Seuraavassa eräitä uuden käännöksen luonteenomaisia piirteitä. Pitkiä alkutekstin virkkeitä on lyhennetty. Efesolaiskirjeen alkuhymni (1:3—14) koostuu yhdestä ainoasta, parisataa sanaa käsittävästä virkkeestä. Uudessa käännöksessä tämä silloistenkin tyylimittapuiden mukaan hirvittävä periodi, josta kirkkoruomattu (KR) on tehnyt neljä virkettä, on jaettu 17 virkkeeksi (ja kolmeksi kappaleeksi). Käännös ei tällä kohden siis mitenkään heijasta kirjoittajan tyyliä, ja on täysin mahdollista, että käännöksen lukija ymmärtää asiasisällön paremmin kuin moni alkuperäisen tekstin alkuperäinen lukija. Silti emme ole menneet läheskään yhtä pitkälle kuin saksalaisen Gute Nachricht für Sie -käännöksen (1968) laatijat, jotka ovat kyseisen jakson pilkkoneet 27 virkkeeksi!

Edelliseen liittyvä rinnasteisten lauseiden suosiminen alisteisten asemesta. Esim. yllä mainittuun Efesolaiskirjeen jaksoon sisältyy suuri joukko partisiippi-rakenteita sekä useita relatiivilauseita, jotka on käännöksessä ilmaistu päälausein. Ei voi kiistää, ettei käännöksen yleislinjan selkeyden hintana tällöin joissakin kohdissa olisi tiettyjen alkutekstin hienouksien menettäminen.

Erityisen huomionarvoinen piirre uudessa käännöksessä on alkukielen nomenclaturen tiheä korvaaminen suomen verbeillä. Varsinkin Uuden testamentin kreikalle tyypillisiä nominikasaumia on purettu verbejä viljelemällä. Niinpä KR:n formaalista sanontaa »me odotamme uskosta vanhurskauden toivoa Hengen kautta» (Gal. 5:5) vastaa seuraava käännös (ao. ilmausta vastaavat KR:n nominit mainittu suluisa): »Mutta me *toivomme, että Jumala kerran hyväksyy* meidät ('vanhurskauden toivoa') uskon tähden. *Jumalan Henki antaa* ('Hengen kautta')

meille tämän toivon.» Mk. 1:4:n formaalinen käännös kuuluu: »Johannes Kastaja saarnasi parannuksen kastetta syntien anteeksisaamiseksi» (KR). Uusi käännös on melko radikaalisti päätyntä käyttämään suoraa esitystä: »Johannes — — julisti heille: '*Luopukaa* synneistänne ja *ottakaa* kaste ('parannuksen kastetta'), niin *Jumala antaa* teille syntinen *anteeksi* ('syntien anteeksisaamiseksi').»

Keskeisimpiä käännöstyön ongelmia on ollut kysymys, missä määrin on suotavaa tuoda eksplisiittisesti esiin sellaista ainesta, joka sisältyy käännettävään tekstiin implisiittisesti. Toisin sanoen: missä määrin kääntäjällä on lupa tai velvollisuus selventää asioita, jotka ovat alkuperäisille lukijoille olleet selviä mutta joita ei ilman muuta ymmärrä toisenlaisessa kulttuuri-traditiossa elävä tai muuten alkutekstin edellyttämää tilannetta tuntematon lukija? Ryhtymättä tässä kehittelemään teorioita valaisen parilla esimerkillä nyt tehtyjä ratkaisuja.

Varsin yksinkertainen tapaus on Mk. 2:23: »Jeesus kulki viljapellon halki sappatina, *lepöpäivänä.*» Kursivoitu viimeinen sana on kääntäjien selvennys, joka kertoo asiaa tuntemattomalle kertomuksessa moneen kertaan toistuvan vierasperäisen sanan merkityksen, jonka tunteminen on välttämätöntä kerrotun ymmärtämiseksi. (Lukijalta ei siis todellakaan edellytetä paljon!) Hankalampi on 1. Kor. 5:7—8: »Poistakaa itsestänne vanha *synnin* hapantaikina, niin että olette puhtaita. Silloin te olette kuin uusi, *happattamaton* taikina. Sellaisiahan te olettekin, vailla hapatusta *ivan kuin pääsiäisleipä. Meidän pääsiäisemme onkin alkanut*, sillä pääsiäislampaamme, Kristus, onkin jo teurastettu. Kun me siis vietämme pääsiäistä — —.» Selvennykset auttavat lukijaa seuraamaan Paavalin assosiaatioiden rientoa, ilman että häneltä vaaditaan juutalaisten pääsiäistapojen tuntemusta, joka alkuperäisillä tekstin kuulijoilla oli.

Toisenlaista eksplikaatiota edustaa 1. Kor. 6:12: »*Joku voi nyt sanoa:* 'Minulle on kaikki luvallista.' *Se on totta*, mutta

kaikki ei silti ole hyödyllistä.» Käännöksessä on eksplisiittisesti lausuttu julki se, mitä kirjeen ajatuksenjuoksusta on pääteltävissä: tässä kuten eräissä muissakin kohdissa apostoli liittyy periaatteeseen, johon kirjeen saajat itse ovat vedonneet menettelynsä tueksi; myönnettyään periaatteen oikeutuksen hän sitten esittää omat varauksensa. Eksploikoiva käännös epäilemättä selventää tekstin ajatuksen-kulkua, mutta siihen liittyy myös aina suurempi virhetulkinnan vaara kuin formaalisempaan käännökseen.

Sananvalinnassa olemme tavoitelleet mahdollisimman normaalia tyyliä, lähinnä jonkinlaista hyvää sanomalehtikieltä. Päämäärä on ollut aivan toinen kuin KR:n kääntäjillä, jotka 1930-luvulla halusivat mahdollisuuksien mukaan käyttää »vanhoja, käytännössä pyhittyneitä sanoja» (prof. Puukko) palaten vuoden 1913 käännöschdotuksen uudistuksista (»valo» pro »valkeus», »taloudenhoitaja» pro »huoneenhaltija» jne.) takaisin kohti vanhaa kirkkokieltä. »Uusi testamentti nykysuomeksi» on laadittu pyrkien tietoisesti eroon »käytännössä pyhittyneistä» sanoista ja sanonnoista, joita normaali jokapäiväinen käytäntö ei tunne. Niinpä eräät vain uskonnollisessa kielessä esiintyvät vaikeaselkoiset sanat on kokonaan syrjäytetty. Tällainen on mm. »liha» antropologisena terminä. Seuraavassa joitakin KR:n ja uuden käännöksen sanontoja rinnan: »liha ja veri» / »kukaan ihminen» (Gal. 1:16); »elän lihassa» / »elän maanpäällistä elämää» (Gal. 2:20); »lihassako nyt lopetatte?» / »omin voiminko nyt aiotte viedä sen päätökseen?» (Gal. 3:3); »oli syntynyt lihan mukaan» / »luonnollisella tavalla» (Gal. 4:23); »lihan teot» / »minkälaisia tekoja ihmisen pahat taipumukset saavat aikaan» (Gal. 5:19). Kuten esimerkeistä ilmenee, »liha» tarkoittaa välillä ihmistä ja yleensä kaikkea inhimillistä, kun taas toisissa yhteyksissä sanalla on korosteisesti negatiivinen 'synnillisen' merkitys. Huomattakoon, että »lihan teot» eivät suinkaan ole vain seksuaalisia syntyjä: Gal. 5:19 mainitsee

tässä yhteydessä myös mm. riidan ja kauteuden.

Sana »vanhurskauttaa» puuttuu kokonaan. Tavalliselle maallikolle sana on tuntematon ja käsittämätön. Täysin tyydyttävää vastinetta tälle monivivahteiselle verbille, joka kuvaa Jumalan suorittamaa Jumalan ja ihmisen suhteen korjaamista, ei ole löytynyt. Lähimpänä vastineena on otettu käyttöön ilmaus »hyväksyä yhteyteensä»; määre »yhteyteensä» on tosin liiallisen raskauden välttämiseksi välillä ollut jätettävä pois. Passiiviva »tulla vanhurskautetuksi» vastaamassa on usein käytetty ilmausta »kelvata Jumalalle». Ongelmana on ollut, että substantiivi »vanhurskaus» on jäänyt vastinetta vaille. Se on täytynyt kääntää erilaisin kiertoilmauksin. Esimerkkinä mainittakoon Room. 1:17, jossa KR kääntää »sillä siinä (evankeliumissa) Jumalan vanhurskaus ilmestyy uskosta uskoon». Uusi käännös: »Tämä sanoma paljastaa, että *kun Jumala hyväksyy ihmisen yhteyteensä, se tapahtuu* alusta loppuun uskon perusteella.» Toisissa yhteyksissä »vanhurskaus» ei tarkoita Jumalan tekoa, vaan mittaa, joka ihmisen olisi täytettävä Jumalan edessä; tällöin se on voitu kääntää substantiivilla. Esim. KR:n sanontaa »näin meidän sopii täyttää kaikki vanhurskaus» (Mt. 3:15) vastaa ilmaus »— — näin on hyvä. Näin me täytämme *Jumalan tahdon.*»

Erittäin hankalia käännettäviä ovat olleet Paavalin suosimat stereotyyppiset ilmaukset »Kristuksessa» ja »Herrassa». Olemme lähteneet siitä, että normaalkielessä ei käytetä »iloihtaa Herrassa» -tyyppisiä ilmauksia, vaikka ne ehkä olisivatkin ymmärrettäviä. Kohta kohdalta on yritetty selvittää, mitä apostoli lähemmin tarkoittaa. Formelit on pitänyt kääntää varsin vaihdellen, ja silloin tällöin jää epäilemättä kysymään, onko kirjoittajan tarkoitukselle täysin tehty oikeutta. Muutama näyte: »jotka Kristuksessa Jeesuksessa ovat» / »elävät Kristuksen Jeesuksen *yhteydessä*» (Room. 8:1); »otatte hänet vastaan Herrassa» / »*sisarena*» (Room.

16:2); »työkumppanini Kristuksessa Jeesuksessa» / »Kristuksen Jeesuksen *palve-luksessa*» (Room. 16:3); »olla Kristuksessa» / »olla *kristitty*» (Room. 16:7); »rak-kaani Herrassa» / »rakas *uskonveljeni*» (Room. 16:8); »koetuksenkestänyt Kris-tuksessa» / »on *Kristuksen avulla* kestänyt koettelemuksen» (Room. 16:10); »iloit-kaa Herrassa» / »olkaa iloisia *uskossanne*» (Fil. 4:4).

Pois jääneistä sanoista mainittakoon vielä »autuas», josta on tullut »onnelli-nen». »Pyhä» ja »pyhittää» esiintyvät paljon harvemmin kuin ennen, sillä kään-nös pitää etualalla keskeistä merkityskom-ponenttia »Jumalalle kuuluva», »erot-taa Jumalan omaisuudeksi/käyttöön». Niinpä »pyhittää» on nyt esim. »tehdä Jumalan omaksi kansaksi» (1. Kor. 1:2). »Pyhiä» vastaavat erilaiset ilmaukset, ku-ten »Jumalan kansa» (Apt. 26:10), »Juma-lan oma» (Apt. 9:13), »uskovat» (Apt. 9:41), »kristity» (Room. 1:7) tai »seura-kunta» (Apt. 9:32). Toisissa yhteyksissä näyttää »moitteettomuuden» aspekti ole-van etualalla, jolloin »pyhä»-sana on säi-lytetty: »Jumala tahtoo, että te olette pyhiä; teidän on siis kartettava haureut-ta. Jokaisen on ymmärrettävä pitää ruu-mistaan pyhänä — —.» (1. Tess. 4:3—4.) »Jumala ei ole kutsunut meitä elämään siveetöntä, vaan pyhää elämää.» (1. Tess. 4:7.)

Kuten yllä mainituista esimerkeistä ilmenee, uudesta käännöksestä ei kan-nata laatia konkordanssia, jonka avulla tutkisteltaisiin, miten Uudessa testamen-tissa mitään sanaa on käytetty. Yksityiset sanat on käännetty sen mukaan kuin tekstiyhteys kulloinkin on näyttänyt vaa-tivan. On pidettävä mielessä, ettei tätä käännöstä ole laadittu vaatimattoman-kaan tutkimustyön tarpeisiin. Varsinai-nen tutkija käyttää kreikankielistä teks-tiä, ja Raamattua perusteellisemmin tut-kistelevalla maallikolla on käytettävissään ainakin KR:n formaalinen teksti. Silti uusi käännös voisi ja saisi olla sananvalin-nassaan hiukan yhtenäisempi. Jälkikä-teen on helppo havaita saman sanan

kääntämisessä eri yhteyksissä tarpectonta-kin kirjavuutta. Käytännöllisistä syistä ei ole ollut mahdollista pitää kaiken aikaa silmällä, miten käännettävänä oleva sana tai sanonta on käännetty muissa sa-mantapaisissa yhteyksissä. Kirjavuutta olisi tietenkin voitu vähentää systemaati-sella, hakusanakirjan avulla suoritettulla tarkistuksella, jolloin olisi harkittu, olisiko esim. edellä mainituissa viidessä kohdassa syytä kääntää »pyhät» aina »seurakun-naksi» tai aina »uskoviksi» eikä viidellä eri tavalla. Tehtävä olisi ollut yksinkertai-nen, mutta työläs ja aikaa vievä. Jos KR aikanaan tulee uudelleen käännettäväksi dynaamisin periaattein, tällainen yhtenäis-tämistyö kuitenkin epäilemättä olisi tar-peellinen.

Tavoittelipa uskonnollisten tekstien käännös kuinka suurta yleistajuisuutta tahansa, siihen joka tapauksessa asian luonteen vuoksi jää joukko sanoja, jotka kuuluvat lähes yksinomaan uskonnolliseen kieleen ja voivat siksi monen lukijan mie-lässä jäädä selvää merkitysisältöä vaille. Sellaiset sanat kuin »pelastus», »synti», »siunaus», »armo» ja »Pyhä Henki» esiin-tyvät uuden käännöksenkin lehdillä ja ovat tuskin kierrettävissä, ilman että teks-tin merkitysisältö selvästi muuttuu. (Näin on tapahtunut Saarikosken Matteuksen evankeliumissa, jossa Jeesus toivottaa lapsille hyvää, sen sijaan että siunaisi hei-tä, ja Marian havaitaan olevan raskaana »selittämättömästä syystä».)

Muulla maailmassa on uusia kään-nöksiä julkaistaessa käynyt ilmi, että uudistuksiin ovat kielteisimmän suhtautu-neet uskonnollisten ääriryhmien ohella kirjallisuuskriitikot ja yleensä äidinkielen vaalijat. Kun raamatunkäännökset ovat aikanaan olleet luomassa pohjaa kirja-kielen kehitykselle, on irtautuminen pe-rinteisestä raamattukielestä koettu rap-peutumisilmiöksi, jopa häväistykseksi kiel-tä kohtaan. Olisi kuitenkin muistettava, että käännöksen arvo määräytyy lähinnä sen mukaan, miten se täyttää sen tehtä-vän, johon se on tarkoitettu. Yleiskieli-sen käännöksen tehtävänä on esittää

Uuden testamentin merkityssisältö mahdollisimman selkeästi »kadun miehelle». Kirjallisista ambatioista on tällöin pakko tinkiä. Olemassa olevien käännösten rinnalla puolustaisi kaikei vielä hyvin paikkaansa suomennos, joka tavoittelisi asiallisen tarkkuuden ohella mahdollisimman suurta tyyllillistä nautittavuutta.

Heikki Räisänen